

Kandó Kálmán.

A nagyember fogalmát a szellemi alkotás pszichológiája már sok vonással világította meg. Mégis a zseni lényegét túltör minden fogalmi meghatározáson és miként a természet annyi más csodás alkotása, az inponderábilék birodalmába tartozik. Az a közvetlenség és természetadta csodás erő, amelynek fénye messze sugárzik, hatotta át a technikus világ nagy halottjának, Kandó Kálmánnak szellemét is. És a sablonos méltatások tömegében is, amelyek Kandó működését igyekeztek megvilágítani, észrevevessük a csak kivételes szellemi nagyságoknak járó ösztönszerű csodálatot.

Kandó működésének tere az elektrotechnika volt és a technikai kultúrának eme kevéssel ezelőtt még alig ismert talajából az ő zsenije a lehetőségek és megoldások számos változatát teremtette elő. Az elektromosság mint motorikus erő érdekelte elméjét legjobban és tevékenységének gyakorlati eredményei — számos gépszabdalom mellett — a Kandó-motorok az egész világon ismertté és nagyrabecsültté tették nevét. Ezek az alkotások egy nagy ember műveit mutatják, de Kandó szellemét nem merítették ki. Olthatatlan szomjúság kísérte egész életén át a munkára, de sohasem a sablon- vagy részletmunkára. A diskurzív észnek és a gyakorlati tökéletesítésnek apró problémái általában nem érdekelték. A munka számára élvezet volt; benne az eszme megvalósulását, a szellem megfeszített tornáját kereste, mert ez volt életeleme. Az elektrotechnika mellett a mérnöki tudomány minden ága iránt csodálatos fogékonyság jellemzte. De nem mások előzetes kuta-

tása nyomán szerezte ismereteit, problémái megoldását mindig önmagából termelte ki, mégpedig a megoldások eddig nem ismert formájában. Valahányszor munkatársai egy feladat megoldásában holtpontra jutottak, Kandó a problémaanyag egész komplexumát felölelő, minden lehetőséggel számoló magyarázattal oldotta meg a kérdést. A közgazdasági életben elfoglalt vezető-állása természetszerűen arra is kényszerítette, hogy ne hagyja számításán kívül kísérleteinek és vállalkozásainak anyagi oldalait sem. Ezzel szemben saját anyagi ügyei egyáltalán nem érdekelték. Nem tudta magát rászánni, hogy a problémák birodalmából a kicsinyes anyagi érdekek időrabló gondjának területére térjen át.

Zsenijének köszönhetette, hogy tudása nem volt egyoldalú. Széleskörű nyelvtudása az egyes népek gondolkodásának megismeréséhez vezette, az irodalom és a művészetek iránti érdeklődés pedig a humanisztikus kultúra eredményeinek értékét világította meg benne. Hosszú éveken át külföldön élt, megismerte idegen nemzetek nyelvét és szokásait, de mindig lelkes magyar maradt, nyelvében, szokásaiban, érzületében egyaránt. Környezete emlegeti, hogy a tiszta magyar nyelv iránti érzéke annyira kifejlődött, hogy sokszor kifogást emelt az idegen szavak indokolatlan használatá ellen. Politikai babérokra nem pályázott, de az összeomlás utáni időkben ott találjuk őt a Keresztény Nemzeti Liga vezetőinek sorában, ahová hazánk sorsa iránti aggodalom vezette. Társadalmi tevékenységében a megújulás gondolatába vetett erős hitet képviselte és figyelme,

érdeklődése kiterjedt a gazdasági és kulturális élet minden ágára. Hihetetlen nagy energiája és munkabírása erőforrást zsenijén és veleszületett munkaszereteten kívül abból a nemzeti gondolatból merített, hogy helyzetünk megoldását a céltudatos, akaratos munka útján érjük el.

Kandó Kálmánt az egész kultúr-

világ halottjának tekinti. Aki emlékének áldoz, elismerését nyújtja a gyökeres magyar tehetségnek is. Mert nem lehet elválasztani őt attól a talajtól, amely őt kitermelte és amely őt egészen magáénak vallhatta és vallja: életében — alkotásaiban, halálában — emlékezetében egyaránt.

Kelényi B. Ottó.

Tudományos élet.

A magyarországi német irodalom. — Bessenyei redivivus. — Ész-t-magyar tudományos kapcsolatok. — Magyarország a mohácsi vész után. — Psychoanalysis. — A törökség története. — Bregetio.

Mikor négy évvel ezelőtt Pukánszky Béla nagy könyve: *A magyarországi német irodalom története* megjelent, külföldi ismertetői nagy sajnálatukat fejezték ki, hogy csak a könyvhöz mellékelt rövid kivonat alapján ismerhetik ezt a nagyterjedelmű, alapvető munkát. Most a Georg Schreiber szerkesztette *Deutschum und Ausland* című vállalatban megjelent a kitűnő magyar germanista testes kötete német nyelven is.

Pukánszky Béla könyve egy nagystílusú vállalkozás sikeres megoldása. Feladatául tűzte ki magának egy nagy irodalmi anyag összegyűjtését, tartalmi ismertetését, az irodalmi művek környezetének, az életrajzi vonatkozásoknak történeti megvilágítását, pedig erről az anyagról még az előmunkálatok is hiányoztak. A magyarországi német irodalom ugyanis Pukánszkyig igen mostoha elbánásban részesült mind a német, mind a magyar irodalomtörténet részéről, holott a kevésbé szűkkeblű XVIII. századi politikai és történeti felfogás ezt a nem magyar nyelvű szellemi termelést is — igen helyesen — a magyar irodalomhoz számította. Ma, mikor a történelmi látás tisztulni kezd és mind jobban látjuk, hogy a felvilágosodás és a XIX. századi romantika követelménye, a nyelvi kritérium nem lehet kizáró tényező a magyar szellemi élet történeté-

ben és joggal magyarnak valljuk mindazt, ami más nyelven bár, de részt vett a magyar művelődés kialakulásában, elsősorban szükségletté vált Pukánszky könyve, mely nélkül a magyar szellemi élet történetének ismerete csonka volna és minden szintézis, mely az ő anyagának ismerete nélkül igyekeznék a magyar szellemi élet multját megragadni, szükségképpen történetellenes, anakronisztikus jellegű volna.

Más kérdés persze, hogy esztétikai mértékkel mérve mit ér ez az egész magyar-német irodalom, melynek csak aránylag sommás ismertetése is egy ilyen vaskos kötetet tölt meg? Tulajdonképpen kisszabású irodalom ez, még a legönállóbb szellemi életet élő szövegeket is bele számítva, melynek ezer esztendeje emberi értékben nem ér fel a magyar irodalom egyetlen nagyságával, ha csak Lenaut, a szintén magyar származású német költőt ide nem számítjuk. Pukánszky tanulmányának tehát elsősorban művelődés- és szellemtörténeti értéke van: integrálja a magyar élet folyamatába mindazt, amit a városi német polgárság szellemi élete jelentett s ami a városok elmagyarosodása óta nálunk feledésbe merült. A további kutatás feladata lesz majd kimutatni, mi módon kapcsolódott ez a német nyelvű irodalom a magyar élet egységébe?